

murderee – убитий, *outee* – людина, якого виключили із товариства/компанії, *pickee* – людина, яку обікрали, *sackee* – звільнений роботи осіб, *slippee* – людина, якій допомагають кататися на ковзанах (MQ);

– діяч за спеціальним заняттям: *truffle hunter* – грибок, що збирає трюфелі, non-guest-людина, який не зупинився в цьому готелі, але відвідує ресторан готелю (In 04.98) [6].

Результатом створення особливого простору – віртуального або кібер-простору – є комп'ютаризація, розвиток комп'ютерних технологій. Одиниці, пов'язані з позначенням явищ, які існують у цьому просторі, можна об'єднати в тематичну групу, якій ми умовно дамо назву «Новий простір». Цей простір існує завдяки новим технологіям, його неможливо виміряти і укласти в певні межі, але тільки в ньому можна здійснювати певні специфічні дії. До цієї групи належать слова *cyberist*, *cyberfeminist*, *cyber-poet*, *cyber-burglar*, *cyber-criminal*, *spider*, *techno-parent*, *techno-optimist*, *troll*.

Крім закріплених у мові семантичних моделей, виділяються також нові моделі одиниць із позначенням діяча, які розвинулися в результаті накладання. Серед досліджуваних одиниць ціла група утворена за допомогою нових моделей даного типу, що свідчить про їх зростаючу продуктивність на даному етапі розвитку мови.

Досліджені мовних інновацій були проаналізовані за тематичним, структурним та семантичним принципом, були також виділені основні структурні та семантичні моделі утворення нових одиниць.

Тематична класифікація дозволила виділити, з одного боку, групи одиниць, що відносяться до сфер діяльності, які найбільшою мірою поповнюються новими одиницями, і, з іншого боку, відносяться до молодих сфер діяльності (сфера управління персоналом, сфера роботи з клієнтами, сфера нового простору, сфера інформаційних технологій тощо).

Класифікація за структурним принципом дозволила виділити найбільш продуктивну модель утворення словосполучень: N+N+N=N, за якою слідує N+N=N.

Отримані результати дослідження можуть бути використані для подальшого вивчення мовних інновацій із позначенням діяча, відстеження їх існування в мові, виявлення подальших тенденцій появи і розвитку лексики у виділених і нових сферах діяльності.

Література:

1. Гак В. Г. Эволюция способов номинации в свете соотношения внешних и внутренних стимулов в развитии языка / В. Г. Гак // Диалектика развития языка : тез. докл. Всесоюз. науч. конф. теор. вопр. – М., 1980. – С. 19–29.
2. Заботкина В. И. Неологизмы в современном английском языке / В. И. Заботкина, Г. М. Степанов. – Калининград : Янтар. сказ, 1982. – 256 с.
3. Хахам Л. А. Основные типы новообразований в современном английском языке и способы их перевода на русский язык : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Л. А. Хахам. – М., 1970. – 18 с.
4. Crystal D. An Encyclopedic Dictionary of Language and Languages / D. Crystal. – CBA, 1992.
5. Quirk R. A University Grammar of English / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech. – Longman, 1973.
6. Quirk R. A grammar of contemporary English / R. Quirk. – London, 1972.

УДК 821.161.1-31.09

О. Г. Хомчак,

Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого, г. Мелитополь

ФОРМУВАННЯ АСОЦІАТИВНО-ВЕРБАЛЬНОЇ МОДЕЛІ КОНЦЕПТУ СВЯТО

У статті репрезентується досвід аналізу концепту свято; аналізуються особливості його мовної об'єктивності; визначаються когнітивні ознаки концепту свято за допомогою даних вільного асоціативного експерименту серед студентів МДПУ імені Богдана Хмельницького.

Ключові слова: концептуальна модель, концепт, когнітивна ознака, асоціативно-вербальна (когнітивна) модель.

FORMATION OF THE ASSOCIATIVE-VERBAL MODEL OF THE CONCEPT HOLIDAY

The article represents the experience of the analysis of the concept holiday and the peculiarities of its linguistic objectification. The author identifies cognitive features of the concept holiday by using data from a free associative experiment. The study has explored peculiarities of functioning among such categories as «concept», «conceptual sphere», and «conceptual analysis» in modern linguistics. On the basis of this analysis the working definitions of these terms are proposed. The paper determines the semantic core of the conceptual field concept holiday. The study describes the associative-verbal (cognitive) model of conceptual sphere holiday based on the results of a sporadic associative experiment performed during 2014-2015 among the students at Melitopol State Pedagogical Institute after Bohdan Khmelnytsky.

Key words: conceptual model, concept, cognitive features, associative-verbal (cognitive) model.

ФОРМИРОВАНИЕ АССОЦИАТИВНО-ВЕРБАЛЬНОЙ МОДЕЛИ КОНЦЕПТА ПРАЗДНИК

В статье репрезентируется опыт анализа концепта праздник; анализируются особенности его языковой объективации; определяются когнитивные признаки концепта праздник с помощью данных свободного ассоциативного эксперимента среди студентов МГПУ имени Богдана Хмельницкого.

Ключевые слова: концептуальная модель, концепт, когнитивные признаки, ассоциативно-вербальная модель.

Актуальність дослідження зумовлена перспективністю вивчення концептів як суті, що розкриває світогляд нації. При цьому порівняння концептів, що належать свідомості носіїв різних культур, дає змогу визначити їхні універсальні та специфічні характеристики. Головним засобом концептуалізації, на думку дослідників, є концепт, що став предметом вивчення зарубіжних і вітчизняних учених (Н. Арутюнова, С. Аскольдов, Г. Вежбицька, С. Воркачов, В. Карасик, В. Колесов, О. Кубрякова, Д. Лихачов, Ю. Степанов, З. Попова, О. Селіванова, Й. Стернін та ін.). Відсутність єдиного погляду на проблему концепту пов'язана як з відносною новизною концептуальних досліджень, так і зі складністю, поліфункціональністю цієї ментальної суті. Отже, вивчення ключових концептів української ментальності та їх експериментальне дослідження є актуальним і своєчасним.

Наскільки нам відомо, концепт *свято* не був предметом багатоаспектного дослідження. Мета статті полягає у вивченні змісту та структури концепту *свято*, у дослідженні його асоціативно-вербальної моделі за допомогою вільного асоціативного експерименту серед студентів МДПУ імені Богдана Хмельницького.

У сучасній українській мові, лексема *свято* тлумачиться так: «1. День або дні, коли урочисто відзначають видатні події, знаменні дати. *Ми святкували Жовтневе свято, Дощик холодний колов голками.* Відзначаюваний звичаєм або церквою день на честь якої-небудь події чи святого. *—Я бував у вас у будень, а тепер неділя, ще й свято... / мн.* Кілька неробочих днів підряд з нагоди таких торжеств; протилежне будні. *От сих різдвяних свят, на самої Меланки. Дурний школяр Денис, запригіши шакапу б санки, Із школи поспішав до батька ночувать.*

2. у знач. присл. святами. *У святкові дні. В театр-оперу... наші ходили святами чотири рази.*

3. Торжество, влаштоване з якої-небудь нагоди. *Хтось прислав мені вирізки з львівських газет про свято Котляревського.*

4. Важлива, радісна, приємна подія, а також день, коли вона сталася. [Річард:] *Се, Джонатане, маю справжнє свято! Дивись, яку я глину тут знайшов!*

5. **перен.** Почуття приємності, радості, піднесення. *Для Марусі все стало іншим дококола. І гори, і небо, і люди. Свято було. Синь глибоких провалів на далекім верху радісно сміялася до Марусі»* [6, с. 104-105].

Застаріле значення цього слова тлумачиться як «неділя» [6, с. 105].

У словнику-довіднику В. Жайворонка слово «*свято*» тлумачиться як відзначаюваний народним звичаєм або церквою день на честь якої-небудь події чи святого; християнські свята діляться на Господні, Богородичні й святих; крім того, кожний народ має ще національні свята [4, с. 532].

Етимологія лексеми *свято* досить суперечлива. На думку В. Березняка коріння лексеми *свято* треба шукати в шумерських мовах [1, ел. ресурс]. Дослідник вказує на тексти Хетської держави (18-12 ст. до н.е.), в яких зустрічається слово *sivatt (sivat)*, яке означає *святковий день* [1, ел. ресурс].

Сучасне українське слово *свято* в сиву давнину вимовлялося, як *siva-to*, і визначало день відпочинку – сьомий день тижня. Воно відповідало за своїм значенням сучасному слову – неділя. В наш час це слово визначає «будь-який день, вільний від громадської праці». Значення основи – *siva*, яка і несе змістове навантаження слова *sivat* є зрозумілим. Воно визначає день відпочинку, як «щастя» Це давнє слово збереглося в імені одного з верховних богів індуїстської міфології – Шива (давн. інд. *iva*) «благой», «приносящий щасть».

Таким чином, отримуємо зрозуміле всім значення слова *siva-to*, яке має визначення «щастя то [ε]» > «то щасливий день». Слово *Siva* було у давні часи занесене арійськими племенами і в Давній Єгипет. На крайньому заході сучасного Єгипту і зараз існує оазис з назвою *siva* (щастя, щасливе місце), яка визначає цей оазис, як «щасливе місце», «щасливу землю». Саме у цьому єгипетському місті Олександра Македонського було введено в сан «бога-правителя» [1, ел. ресурс]. Коли наші далекі пращури казали про людину, що вона свята: «він *sivatий*» (суч. *святий*), малось на увазі, що «він щасливий». Тобто, слово святий було критерієм духовного стану людини [1, ел. ресурс].

В. С. Горський вважає, що слово *свято* походить від індоєвропейського «*sv k t*», що означає *ріст*, благодатний розквіт певної животної субстанції, який веде до визрівання плоду як завершення всього попереднього розвитку й прориву до нового, вищого стану [3, с. 7].

Залежно від свого значення, лексема *свято* вступає в певні синонімічні відношення: *святкування, празник, (масове) фестиваль, (невелике) присвяток, урочистість* [7, с. 475]. У «Словнику антонімів» Л. М. Полюги подається протилежна за значенням лексема: *свято-будень* (загальноприйнятий несвятковий день) [5, с. 197].

Для розгляду асоціативно-вербальної моделі концепту *свято* в наївній картині світу нами було проведено асоціативний експеримент серед студентів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, який здійснювався протягом 2014-2015 років. В експерименті взяло участь 300 студентів.

Інформантам було запропоновано дати асоціативну реакцію на слово-стимул *свято*. Асоціативне поле досліджуваного концепту після завершення обробки отриманих результатів набуло такого вигляду:

СВЯТО (300)

· радість 112; подарунки 60; Новий рік 54; веселощі 53; сім'я 28; настрої, Різдво, щастя 26; День народження 24; друзі 22; кульки 20; родина 17; відпочинок 16; сміх 15; посмішки 14; торт 13; весело 10; тепло 9; люди, феєрверк 8; веселе, їжа, музика 7; емоції, Пасха, пісні 6; весілля, вітання, гості, квіти, народження дітей, ялинка 5; алкоголь, любов, мандарини, солодощі, стіл 4; Великдень, вечора, вихідні, вогнище, дім, загишок, наближається, передчуття, родичі, танці, свічки, шум 3; батьки, безтурботність, весна, вечір, вечірка, віра, гірлянди, дитинство, діти, застілля, зустріч, канікули, кока-кола, компанія, мить, наряди, переживання, підготовка, позитив, рідні, родинне, розчарування, свобода, торжество, традиції, яскравість, шампанське 2; апельсини, атмосфера, бажання, біль, важливе, вечорниці, вінок, вогніки, вогні, враження, гарне, гуляння, День Святого Валентина, дерева, дзвоник, добробут, добро, довгоочікуване, душевність, душі, захід, зима, зимове, зустрічі, іграшки, ігри, іменини, камін, клопоти, клоуни, клуб, концерти, листівки, літо, ліхтарики, маленьке, мама, метушня, мрія, наречена, народні діяння, незабутність, обличчя, обстановка, олів'є, очікуване, очікування, перевдягання, писанка, прибирання, привід, приємно, площа, почуття, прогулянка, ранок, розваги, салат, світ, світло, Святвечір, святість, святковість, святкувати, сніг, сонце, спів, спогади, стан душі, страви, стрічки, сум, сюрприз, терпіння, урочистість, утреник, фанфари, фата, фрукти, хвилювання, хліб, церемонія, цукерки, чисте, ширість, юрба, яйця, 8 Березня 1; відмов 0.

За допомогою методу когнітивної інтерпретації представляємо отримані нами мовні одиниці у вигляді набору когнітивних ознак концепту *свято*, які розташовані в порядку зменшення їхньої частоти. У наївній картині світу студентів слово-стимул *свято* співвідноситься з:

– позитивними емоціями та почуттями **213** (радість 112, щастя 26, сміх 15, посмішки 14, весело 10, любов 4, настрої 24, позитив 2, незабутність, святість, святковість, приємно, урочистість, ширість 1);

– назвами свят **114** (Новий рік 54, Різдво 24, День народження 24, Пасха 6, Великдень 3, Святвечір, День Святого Валентина, 8 Березня 1);

– атрибутами свята **107** (подарунки 60, музика 7, пісні 6, гості, квіти, 5; алкоголь, солодощі, стіл 4, вітання 5, бажання, вінок, стрічки, сюрприз, писанка, дзвоник, листівки 1);

– близьким оточенням **87** (сім'я 28, друзі 22, родина 17, родичі 3, дім, загишок 3, батьки, рідні, родинне, традиції 2, мама, обличчя, маленьке 1);

– розвагами **85** (веселоці 53, веселе 7, танці 3, вечір, вечірка, застілля, зустріч, торжество 2, вечорниці, гуляння, клуб, концерти, прогулянка, розваги, спів, захід, церемонія, іменини, святкувати, фанфари 1);

– атрибутами дня народження **35** (кульки 20, торт 13, клоуни, свічки 1);

– Новим роком **29** (феєрверк 8, ялинка 5, мандарини 4, наближається 3, гірлянди, кока-кола 2, вогніки, вогні, дерева, сніг, ліхтарики 1);

– відпочинком **25** (відпочинок 16, вихідні 3, канікули 2, безтурботність 2, свобода 2);

- їжею, символічними стравами **19** (їжа 7, вечеря, шампанське 2, хліб, яйця, олів'є, апельсини, салат, страви, цукерки, фрукти 1);
- масовістю **18** (люди 8, шум 3, компанія 2, юрба, народні діяння, площа, метушня 1);
- дитьми, дитинством **15** (народження дітей 5, дитинство, діти 2, іграшки, ігри, спогади, враження, мрія 1);
- очікуванням **15** (передчуття 3, віра, переживання 2, важливе гарне, довгоочікуване, терпіння, очікування, хвилювання, неспокій, омріяне, привід 1);
- абстрактними поняттями **13** (емоції 6, мить 3, атмосфера, добробут, добро, почуття 1);
- теплом **13** (тепло 9, вогнище 3, камін 1);
- підготовкою до свята **9** (підготовка, наряди 2, клопоти, перевдягання, прибирання, обстановка, чисте 1);
- весіллям **7** (весілля 5, фата, наречена 1);
- освітленням **6** (яскравість 2, ранок, сонце, світло, світ 1);
- порами року **5** (весна 2, зима, літо, зимове 1);
- негативними емоціями **4** (розчарування 2, біль, сум 1);
- душею **3** (душевність, душі, стан душі 1).

Отже, концепт *свято* в свідомості сучасних носіїв української мови має велику кількість асоціативних об'єктивувальних, що представлені 20 когнітивними ознаками, які організують його асоціативно-вербальну модель.

Ядро концепту складається з п'яти елементів, які відображають найбільш значущі для людини поняття, пов'язані з лексемою *свято*: позитивні емоції та почуття **213** (з домінантою *радість* **112**); назви свят **114** (з домінантою *Новий рік* **54**); атрибути свята **107** (з домінантою *подарунки* **60**); близькі люди, оточення **87** (з домінантою *сім'я* **28**); розваги **85** (з домінантою *веселощі* **53**).

Навколоядерна зона представлена трьома когнітивними ознаками: атрибути дня народження **35**, Новий рік **29**, відпочинок **25**.

Ближня і дальня периферія складаються практично з однакової кількості когнітивних секторів (5 і 6 відповідно), але по частотності реакцій, що об'єктивують когнітивні ознаки, значно переважає ближня периферія. *Крайня периферія* (об'єднує ознаки, які представлені одиничними реакціями) не спостерігається. Компактне ядро свідчить про сформований, яскраво виражений стереотип уявленні концепту *свято* в повсякденній свідомості сучасних носіїв української мови.

Література:

1. Березняк В. Етимологія сучасних українських слів, складовою частиною яких є шумерський (антський) вказівний займенник – «це», та хатський (венедський) вказівний займенник – «то» / Режим доступу : <http://museum-ukraine.org.ua/?p=5099>
2. Бибиц С.П. та ін. Словник епітетів української мови / С. П. Бибиц, С. Я. Єрмоленко, Л.О. Пустовіт; За ред. Л.О. Пустовіт. – К. : Довіра, 1998. – 431 с.
3. Горський В. С. Святі Київської Русі / В. С. Горський. – К., 1994. – С. 7–8.
4. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – С. 532.
5. Полюга Л.М. Словник антонімів української мови. За ред. Л. С. Паламарчука. – 2-е вид., доп. і випр. – К.: Довіра, 2004. – 275 с. – (Словники України). – Бібліогр.: с. 197–198.
6. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 9. – С. 104–105.
7. Універсальний словник української лексики. Синоніми, антоніми, омоніми / укл. Нечволод Л. І., Бездітко В. І., Паращич В. В. – Х. : Торсінг плюс, 2009. – С. 475.
8. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4-х т.: Пер. с нем. – 3-е изд., стереотип. – М. : Азбука-Терра, 1996. – Т. 3. – 832 с.

УДК 811.161.2'373.46

О. Д. Царук,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ

СЕМАНТИЧНІ КОНСТИТУЕНТИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТЕРМІНА

У статті здійснюється спроба теоретичного обґрунтування конститuentів семантики науково-технічного терміна. Проведено аналіз різних підходів лінгвістів до трактування понять внутрішньої форми, умотивованості та їх кореляції. Обґрунтовані особливості внутрішньої форми у зіставленні з лексичним значенням термінів.

Ключові слова: значення, мовний знак, знакова система, термін, внутрішня форма, умотивованість.

SEMANTIC CONSTITUENTS OF A SCIENTIFIC AND TECHNICAL TERM

This article is a theoretical attempt to justify semantic constituents of a scientific and technical term. The article considers the problem of lexical meaning of a term as a linguistic sign possessing both sense and meaning. The theoretical foundations of the notions of inner word form and motivation are shown. Important characteristics for the semantics of the term are defining concepts, components of semantic structure of scientific and technical terms. Word-building, semantic potential, ways of motivation of terms in connection with their internal form are investigated, structural features of the internal form in comparison with lexical value of terms are presented. The process of motivation depends upon the inner form of a word. The inner form is the pivotal point in the lexical meaning which helps to get an insight into the features chosen as the basis for nomination. In linguistics the term «motivation» is used to denote the relationships between the phonetic or morphemic composition and structural pattern of the word on the one hand and its meaning on the other.

Key words: meaning, linguistic sign, sign system, term, internal form, motivation.

СЕМАНТИЧЕСКИЕ КОНСТИТУЕНТЫ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ТЕРМИНА

В статье осуществляется попытка теоретического обоснования конститuentов семантики научно-технического термина. Осуществлен анализ различных подходов лингвистов к трактовке понятий внутренней формы и мотивированности а также их корреляции. Показано особенности внутренней формы в сопоставлении с лексическим значением терминов.

Ключевые слова: значение, языковой знак, знаковая система, термин, внутренняя форма, мотивированность.